

РОЛЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У СТАНОВЛЕННІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК ОКРЕМОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Запорожец А. М., Смоков С. М.

У даній науковій статті йде мова перш за все про історію створення Державного бюро розслідування в Україні, про шлях у 25 років який пройшов цей правоохоронний орган з початку спроби його створення і до перших днів роботи, а також про визначення ролі оперативних підрозділів у формуванні Державного бюро розслідувань, як окремого спеціального правоохоронного органу. Підкреслюється, що до початку роботи ДБР між іншими правоохоронними органами, в тому числі, враховуючи органи прокуратури, а також безпосередньо всередині цих органів, десятиліттями створювались та будувались взаємовідносини між слідчими та оперативними підрозділами. Характер таких взаємовідносин утворювався з урахуванням вимог підслідності та компетенції кожного з них у відповідності до діючого законодавства. Внаслідок цього було досягнуто певного «балансу та паритету» впливу один на одного. Тобто, утворилась стала корупційна складова, яка влаштовувала кожний правоохоронний орган. Особливу увагу у цьому питанні приділяється прокуратурі, підрозділи якої одночасно і здійснювали досудове розслідування, і здійснювали процесуальне керівництво цим же досудовим розслідуванням. Зазначене спотворювало визначену законодавством України систему важелів і противаг та дуже негативно впливало на діяльність правоохоронної системи в цілому, що знаходило своє відображення в погіршенні суспільно-політичної ситуації в державі. Автори у роботі стверджують, що з моменту початку реалізації ДБР своїх повноважень такий небажаний «баланс» сил був порушений. Розпочався перерозподіл критеріїв впливу правоохоронних органів один на одного і такий перерозподіл відбувався саме за рахунок створення нових слідчих та оперативних підрозділів в ДБР. Автори роблять спробу визначити, чому настільки важлива роль оперативних підрозділів Державного бюро розслідувань і чому саме запуск їх в роботу слід вважати відправною точкою у повноцінному формуванні Державного бюро розслідувань, як окремого спеціального правоохоронного органу.

Ключові слова: Державне бюро розслідувань, оперативний підрозділ, прокуратура.

Zaporozhets A. M., Smokov S. M. The role of operational units in the establishment of the state bureau of investigations as a separate specialized law enforcement agency

This scientific article is primarily about the history of the creation of the State Bureau of Investigation in Ukraine, about path in 25 year of this law enforcement agency from the beginning of the attempt to create it to the first days of work, as well as about the definition of the role of operational units in the formation of the State Bureau of Investigation, as a separate special law enforcement agency. It is emphasized that before the start of the work of the SBI between other law enforcement agencies, including, taking into account the prosecutor's office, as well as directly within these agencies, relationships between investigators and operative units were created and built for decades. The character of such relationships was formed taking into account the requirements of jurisdiction and competence of each of them in accordance with the current legislation. As a result, a certain «balance and parity» of influence on each other was achieved. That is, a permanent corruption component was formed, which suited every law enforcement agency. Special attention in this matter is paid to the prosecutor's office, whose subdivisions simultaneously carried out pre-trial investigation and carried out the procedural guidance of the same pre-trial investigation. This distorted the system of checks and balances defined by the legislation of Ukraine and had a very negative impact on the law enforcement system as a whole, which was reflected in the deterioration of the socio-political situation in the country. The authors claim in the work that since the beginning of the implementation of the powers of the SBI, such an undesirable «balance» of forces has been violated. The redistribution of criteria for the influence of law enforcement agencies on each other began, and such redistribution took place precisely at the expense of the creation of new investigative and operative units in the SBI. The authors attempt to determine why the role of operational units of the State Bureau of Investigation is so important and why their launch should be considered the starting point in the full-

fledged formation of the State Bureau of Investigation as a separate special law enforcement agency.

Key words: *State Bureau of Investigation, operational unit, prosecutor's office.*

Постановка проблеми. Державне бюро розслідувань - це відносно новий окремий правоохоронний орган, спеціально створений для виконання завдань щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, скоєних вищими посадовими особами держави, правоохоронцями, суддями та військовослужбовцями. Процес створення Державного бюро розслідувань (далі - ДБР, Бюро) та запуск його в роботу розтягнутий більше ніж на 25 років, а імплементація Бюро в діючу правоохоронну систему триває по сьогоднішній день. До запуску в роботу ДБР між іншими правоохоронними органами, в тому числі, враховуючи органи прокуратури, а також безпосередньо всередині цих органів, десятиліттями створювались та будувались взаємовідносини між слідчими та оперативними підрозділами. Характер таких взаємовідносин утворювався з урахуванням вимог підслідності та компетенції кожного з них у відповідності до діючого законодавства. Внаслідок цього було досягнуто певного «балансу та паритету» впливу один на одного. Тобто, утворилась стала корупційна складова, яка влаштовувала кожний правоохоронний орган. Особливу увагу слід приділити прокуратурі, підрозділи якої одночасно і здійснювали досудове розслідування, і процесуальне керівництво. Зазначене спотворювало визначену законодавством України систему важелів і противаг та дуже негативно впливало на діяльність правоохоронної системи в цілому, що знаходило своє відображення в погіршенні суспільно-політичної ситуації в державі. А з моменту початку реалізації ДБР своїх повноважень такий небажаний «баланс» сил був порушений. Розпочався перерозподіл критеріїв впливу правоохоронних органів один на одного і такий перерозподіл відбувався саме за рахунок створення нових слідчих та оперативних підрозділів в ДБР. Однак, слід зауважити, що після початку роботи саме оперативних підрозділів Бюро, вплив ДБР на покращення суспільно-політичної обстановки в державі почав відчуватись. Спробуємо визначитись, чому настільки важлива роль оперативних підрозділів Державного бюро розслідувань і чому саме запуск їх в роботу слід вважати відправною

точкою у повноцінному формуванні Державного бюро розслідувань, як окремого спеціального правоохоронного органу.

Мета статті. Основною метою даної наукової статті є визначення ролі оперативних підрозділів у формуванні Державного бюро розслідувань, як окремого спеціального правоохоронного органу, який може виконувати свої завдання самостійно, незалежно та неупереджено.

Основний зміст. Для того, щоб розібратись у визначеній проблемі, необхідно спочатку повернутись до історії створення Державного бюро розслідувань та зрозуміти чому саме так законодавець визначив задачі для ДБР, і для чого необхідні слідчі та оперативні підрозділи в її структурі.

Так, Кримінальний кодекс України (далі - КК України) визначає таке поняття, як спеціальний суб'єкт скоєння кримінальних правопорушень - ним є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Тобто, особа повинна мати спеціальні ознаки, які можуть торкатись різних аспектів її життєдіяльності. Ці спеціальні ознаки можуть бути різними, наприклад, громадянство, службове становище, професія, певна діяльність, родинні відносини, відношення до військової служби, участь у судовому процесі, вік та інші.

Серед різних спеціальних суб'єктів слід виділити такі категорії як вищі посадові особи держави, правоохоронці, прокурори, судді та військовослужбовці. Вони вирізняються такими рисами: впливовість, незалежність, можливість прийняття різноманітних важливих рішень, специфічність тощо.

Починаючи ще з радянських часів Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року (№1001-05) було передбачено в структурі органів прокуратури посади слідчих та надано повноваження розслідувати певні види злочинів, у тому числі стосовно згаданих вище спеціальних суб'єктів. Такі обставини призводили до поєднання в одному органі функцій слідчих підрозділів та здійснення нагляду за їх діяльністю. Як результат - таке слідство і такий нагляд не можуть бути об'єктивними. На це вказував також висновок Парламентської асамблеї Ради Європи №190 від 26 вересня 1995 року під час процедури вступу України до Ради Європи. Існувала гостра необхідність ліквідації функції досудового слідства в органах прокуратури та передачі їх повноважень відповідним новим слідчим підрозділам.

Як вбачається, проблема підслідності кримінальних правопорушень, скоєних спеціальними суб'єктами ще на етапі прийняття нової Конституції України в 1996 році вже турбувала суспільство та законотворців.

Однак, пунктом 9 Розділу XV «Перехідні положення» Конституції України законодавець все ж таки визначив тимчасово покласти функції відповідного досудового (попереднього) слідства на прокуратуру до моменту введення в дію законів України стосовно створення нового правоохоронного органу.

Не відомо чим це було викликано: складністю створення принципово нового правоохоронного органу (нормативної, кадрової та матеріальної бази), який би займався виключно цією категорією спецсуб'єктів чи небажанням влади відходити від радянської системи державного контролю над суспільством.

Крім того, слід зазначити, що дев'яності роки ХХ століття для України, як дуже молодій держави, ознаменувались суцільною криміналізацією обстановки в суспільстві. Країну захлинула хвиля брутальних та зухвалих злочинів: проти власності, проти життя та здоров'я людини, проти трудових відносин, економічних злочинів тощо. Хаос та тотальне невиконання вимог діючого законодавства панували крізь, у всіх аспектах, сферах та напрямках життєдіяльності. В багатьох випадках розгул злочинності у всіх її проявах відбувався через свідоме невтручання в її діяльність правоохоронної системи та, нерідко, за покровительства можновладців. Причини такого невтручання різні: корупційна складова, халатність, бездіяльність, зловживання та перевищення владних повноважень тощо. Таким чином, відбувалось злиття криміналітету, влади та правоохоронної системи в умовах коли всім суб'єктам, як з одного, так і з іншого боку, було «зручно та комфортно»: перші багатіли за рахунок безкарного порушення закону, а інші - через «проплачене» невтручання в діяльність перших. В той час утворювались ієрархічно побудовані злочинні угруповання та організації, в яких окрема рольова участь наділялась саме правоохоронцям. В деяких випадках саме правоохоронці створювали та очолювали такі організації. Вказана ситуація існувала саме через відсутність дієвого, ефективного, незалежного, неупередженого та незаангажованого механізму боротьби із злочинцями у владній та правоохоронній системах та, відповідно, із розгалуженою системою підконтрольних або «підзвітних» їм

бандитських угруповань. В тому числі, таке ставало можливим через поєднання в прокуратурі функцій досудового слідства та відповідного нагляду за додержанням законів під час нього.

Зазначені обставини потребували вжиття заходів від керівництва держави, оскільки криміногенна ситуація почала загрожувати не тільки суспільним, але і національним інтересам України.

Одним із таких заходів став Указ Президента України від 24 квітня 1997 року № 371/97 «Про Національне бюро розслідувань України». Саме з метою зміцнення національної безпеки держави, забезпечення належного захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, посилення боротьби зі злочинністю, особливо з її організованими формами, цим Указом передбачалось утворення Національного бюро розслідувань України, як центрального органу виконавчої влади.

Основними завданнями вказаного органу повинні були стати:

- здійснення досудового слідства та оперативно-розшукових заходів у особливо складних кримінальних справах про злочини, які становлять підвищену суспільну небезпеку (*слід акцентувати увагу, що передбачалось створення в одному органі як слідчих, так і оперативних підрозділів*);

- проведення інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення і усунення причин та умов, що сприяють корупції та вчиненню інших небезпечних злочинів, прогнозування динаміки злочинності в суспільстві [8].

Попри правильні рухи в бік створення принципово нового та вкрай необхідного органу, практична реалізація цього задуму поставила крапку в утворенні та функціонуванні Національного бюро розслідувань. Так, рішенням Конституційного суду України від 06 липня 1998 року у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України Указу Президента України від 24 квітня 1997 року № 371 «Про Національне бюро розслідувань України», положення вказаного Указу було визнано неконституційними. В той же час Верховною Радою України так і не було розглянуто проекти законів щодо організації та діяльності Національного бюро розслідувань. Указом Президента України від 15 грудня 1999 року № 1573, ліквідовано Національне бюро розслідувань, яке повною мірою фактично так і не почало працювати.

Утворення Розпорядженням Президента України від 15 березня 2005 року та Указом Президента України № 834/2005 від 23 травня 2005 року «Робочої групи

з розроблення концепції утворення та організації діяльності Державного бюро розслідувань України» та «Міжвідомчої комісії з питань реформування правоохоронних органів» слід вважати ще однією спробою створення органу на кшталт Національного бюро розслідувань. Але вони були ліквідовані у 2006 то 2008 роках через відсутність конкретних результатів їх роботи [3. С. 209-210].

Як вбачається із викладеного, то протягом фактично 16 років жодних реальних та дієвих нормативно-правових актів, по створенню, передбаченого Конституцією України, органу, який би забрав на себе функцію прокуратури здійснювати досудове слідство, прийнято не було.

Таким чином, проблема залишалась, а Верховна Рада України не поспішала робити кроки, які б порушили той «баланс сил», про який було згадано на початку статті.

Втім, на тлі політичних процесів в державі та на виконання Закону України «Про приєднання України до Статуту Ради Європи», прийнятого ще 31 жовтня 1995 року, щодо приведення свого національного законодавства у відповідність до загальноновизнаних норм міжнародного права, тобто правил поведінки, що визнаються міжнародною спільнотою як юридично обов'язкові, й, зокрема, тими, які передбачені «Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод», в 2012 році Верховною Радою, було прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс України (№4651-VI від 13 квітня 2012 року) [4. С. 9-10].

В ньому згадується такий окремий слідчий орган, як Державне бюро розслідувань. Частиною четвертою статті 216 та пунктом першим Розділу Х «Прикінцеві положення» Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) було визначено підслідність та граничний строк створення Бюро.

З цього моменту починається формування нормативно-правової бази, яка регламентуватиме діяльність Державного бюро розслідувань.

Після «Революції Гідності» та початку військової агресії російської федерації і окупації нею українських територій (події 2013-2014 років), проєвропейський курс України було визначено остаточно. Крім того, викликана соціальною напругою суспільства гостра необхідність приведення до ладу заангажованого та корумпованого державного механізму у всіх гілках влади, а також вплив західних правових інституцій змусили законотворців прийняти Закони України «Про Національне антикорупційне бюро України» (№1698-VII від 14 жовтня 2014 року) та «Про Державне бюро роз-

слідувань» (№794-VIII від 12 листопада 2015 року). Цими законами Верховною Радою України було розмежовано повноваження в сфері протидії злочинам, які скоюють вищі посадові особи держави, правоохоронці, судді та військовослужбовці, та запущено процес ліквідації в прокуратурі функції досудового слідства та передача цих повноважень до зазначених органів.

Законодавець визначив, що завданнями Національного антикорупційного бюро України (далі - НАБУ) стане протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції. Звернувшись до Кримінального процесуального кодексу України, стає зрозумілим, що підслідність НАБУ зосереджена на боротьбі саме із корупційними злочинами, передбаченими статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354, 364, 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369, 369-2, 410 Кримінального кодексу України, але спектр суб'єктів також є доволі вузьким: топ-чиновники, генералітет, судді, прокурори конкретного статусу, при певних умовах керівники державних та комунальних підприємств тощо.

Крім того, в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» законодавцем було вперше використано таке інноваційне для українського законодавства поняття, як детектив, яке поєднало в собі функції слідчого та оперативного працівника. Законом було визначено, що оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності НАБУ, проводять його детективи. Відповідні зміни були внесені в КПК України та Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зазначені обставини дозволили одразу практично повністю виключити залежність НАБУ від інших правоохоронних органів в частині впливу, наприклад, оперуповноважених поліції або СБУ на детективів, оскільки останні могли самостійно і в повній мірі виконувати, як слідчі, так і оперативні функції [2, 6, 9].

Згідно офіційних даних детективи НАБУ вже в грудні 2015 року розпочали досудове розслідування перших власних кримінальних проваджень та здійснили перші затримання підозрюваних осіб [7].

На відміну від НАБУ для Державного бюро розслідувань відповідним профільним законом та

Кримінальним процесуальним кодексом України законодавцем було окреслено завдання по запобіганню, виявленню, припиненню, розкриттю та розслідуванню не віднесених до підслідності інших органів досудового розслідування кримінальних правопорушень, скоєних чітко визначеними вищими посадовими особами держави, всіма правоохоронцями, в т.ч. прокурорами, суддями, співробітниками НАБУ та військовослужбовцями (в рамках окремого розділу Особливої частини КК України «Військові кримінальні правопорушення»).

Не зважаючи на те, що для Державного бюро розслідувань, на відміну від НАБУ, було визначено набагато більш широкий спектр суб'єктів та підслідних статей Кримінального кодексу України, до початку виконання всіх визначених профільним законом повноважень ДБР залишалось близько п'яти років.

Для того, щоб зрозуміти, чому так відбувалось, необхідно більш детально зупинитись на хронології реалізації положень Закону України «Про Державне бюро розслідувань».

Цей Закон не був досконалим та зазнав багато правок в ньому, кожна із яких, в тій чи іншій мірі, вносила корективи в порядок та організацію роботи нового правоохоронного органу, але не змінюючи основного - це завдань Державного бюро розслідувань.

У відповідності до частини 3 статті 9 Закону передбачалось створення семи територіальних органів (в 2019 році замінено на «управління») ДБР, які б поширювали свою діяльність на декілька суміжних областей України, в тому числі, Автономної республіки Крим. Самі управління законодавець розташував в містах: Києві, Львові, Полтаві, Миколаєві, Хмельницькому, Мелітополі та Краматорську. Крім того, зазначалось, що систему Державного бюро розслідувань складають центральний апарат, територіальні органи (управління), спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі Державного бюро розслідувань діють слідчі, оперативні (в 2019 році доповнено підрозділами внутрішнього контролю) та інші підрозділи. Гранична чисельність Державного бюро розслідувань спочатку складала 1500 осіб, а в 2019 році збільшено до 1600 [5].

27 листопада 2018 року Державне бюро розслідувань почало здійснювати правоохоронну діяльність. Минуло три роки з моменту прийняття профільного Закону. В нього Верховною Радою України вже п'ять разів вносились корективи.

Однак, після утворення Державного бюро розслідувань та запуск його в роботу, протягом 2018-2020 років Бюро фактично здійснювало виконання завдань по припиненню, розкриттю та розслідуванню відповідних кримінальних правопорушень, оскільки в його штаті перебували здебільшого слідчі. Не зважаючи на те, що в Законі передбачались оперативні підрозділи у складі Державного бюро розслідувань, самі оперативні співробітники (оперуповноважені) не були законодавчо визначені. Саме тому завдання по запобіганню та виявленню злочинів, виконання яких здебільшого покладається на оперативні підрозділи, Бюро практично не виконувало.

16 травня 2019 року Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» № 2720-VIII визначено поняття «оперуповноважений» в системі ДБР, а 03 грудня цього ж року аналогічним Законом № 305-IX змінено граничну кількість співробітників ДБР - 1600 осіб, структуру Бюро доповнено поняттям «підрозділи внутрішнього контролю», а також окреслено, що організаційну структуру Державного бюро розслідувань визначатиме Президент України [5].

В подальшому, після проведення конкурсів на посади оперуповноважених, тільки з літа 2020 року розпочали свою роботу оперативні підрозділи центрального апарату ДБР. А повною мірою, як це регламентує Закон України «Про Державне бюро розслідувань», Бюро почало виконувати свої завдання тільки з весни 2021 року, коли було завершено конкурсний відбір оперативних працівників в територіальні управління.

Слід відмітити, що в період з листопада 2018 року до весни 2021 року (майже два с половиною роки) слідчим ДБР доводилось тісно співпрацювати із оперативними співробітниками інших служб та відомств: Національної поліції, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної кримінально-виконавчої служби України тощо. В завданнях Бюро щодо припинення, розкриття та розслідування підслідних кримінальних правопорушень, слідчі доручали виконання доручень оперативним підрозділам зазначених правоохоронних органів (проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій). А завдання щодо запобіганню та виявлення кримінальних правопорушень, які вчиняються вищими посадовими особами держави, правоохоронцями, прокурорами, суддями та військовослужбовцями, по інерції фактично виконували поліція, СБУ ті інші.

Тобто, одні із найчисельніших суб'єктів ДБР, як органу досудового розслідування, у виконанні покладених на Бюро завдань були основними джерелами допомоги та інформації, а також виконавцями профілактичних та процесуальних дій. Зазначена обставина, в будь-якому випадку, викликала потенційний та реальний конфлікт інтересів і утворювала корупційну складову. Оперативні підрозділи інших відомств фактично мали змогу: самостійно приймати рішення стосовно наявних матеріалів про злочин; не в повній мірі виконувати, або взагалі ігнорувати, доручення слідчих ДБР; створювати умови для використання повноважень Бюро у власних корупційних цілях; вживати чи не вживати заходи профілактичного впливу тощо.

Таким чином, сама мета створення Державного бюро розслідування, як самостійного та незалежного правоохоронного органу із чітко визначеними завданнями, на той час досягнута не була.

Така обстановка тривала фактично два роки до початку роботи всіх передбачених Законом оперативних підрозділів ДБР.

Тільки з весни 2021 року Державне бюро розслідувань розпочало виконувати всі передбачені законодавством функції, які до того часу частково здійснювали оперативні працівники поліції, СБУ тощо.

В результаті Державне бюро розслідувань отримало змогу самостійно: виявляти та запобігати кримінальним правопорушенням, здійснювати їх якісне та швидке документування, припиняти, розкривати та розслідувати злочини, організувати та проводити негласні слідчі (розшукові) дії (в тому числі, негласні оперативно-розшукові заходи), накопичувати та аналізувати наявну інформацію з метою встановлення системних причин і умов проявів злочинності, здійснювати розшук осіб, які переховуються від слідства та суду, мати та використовувати негласний апарат, вживати заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збирати докази їх необґрунтованості тощо. Крім того, важливим фактором в підвищенні ефективності роботи Бюро стало зменшення ризику витоку інформації через інші органи про заплановані заходи та процесуальні дії у відношенні злочинців, а також про сам факт наявності певного кримінального провадження. Виросла швидкість обміну будь-якою інформацією між слідчими та оперативними працівниками. І найголовніше, на значному рівні було знижено згадану вище корупційну складову у відносинах ДБР із іншими правоохоронними органами в кон-

тексті конфлікту інтересів, коли і суб'єкт, і засіб досягнення мети у виконання покладених на Бюро завдань є одним і тим самим органом, підрозділом або особою.

Звичайно, що компетенція суміжних правоохоронних органів іноді передбачає запобігання та виявлення злочинів, підслідних ДБР, але така їх функція є другорядною саме для Бюро. Тобто, якщо інший орган і був ініціатором внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, то ж його статус в кримінальному провадженні став відповідати виключно поняттю заявника в розумінні статті 60 КПК України (*«Заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування»*). Права заявника в цьому випадку зводяться до: отримання відомостей про початок та закінчення досудового розслідування, а також до можливості підтвердити своє повідомлення про злочин речами та документами. В той же час, законодавець у відповідності до КПК України жодним чином не зобов'язує слідчих під час подальшого досудового розслідування використовувати оперативні підрозділи органу, який заявив про злочин, для проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій [2]. Роль суміжників фактично звелась до виявлення ознак скоєння злочину та до передачі матеріалів в ДБР для початку досудового розслідування. На цьому етапі оперативні працівники саме ДБР ставали в пріоритеті для слідчих у подальших заходах із припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Зазначене позитивно відобразилось на тенденції в сторону збільшення кількості розкритих ДБР кримінальних правопорушень. Так, у відповідності до офіційної статистики Бюро до суду скеровано наступну кількість обвинувальних актів по роках: 2018 - 510, 2019 - стосовно 3017 осіб, 2020 - 3305 (стосовно 3603 осіб), 2021 - 3565, 2022 - 4524 (стосовно 4801 осіб) [1]. Як видно із наведених даних - в 2021 та 2022 роках спостерігається суттєве збільшення направлених до суду обвинувальних актів, в порівнянні із попередніми періодами.

В питаннях запобігання та виявлення злочинів оперативні підрозділи ДБР розпочали активну роботу по документуванню тих протиправних схем та механізмів, які раніше залишались поза увагою суміжних правоохоронних органів. Сталі корупційні ієрархічно-побудовані схеми різноманітної протиправної діяльності за участі тих чи інших

правоохоронців, топ-чиновників та військовослужбовців стали об'єктом особливої уваги з боку оперативників ДБР. Так, в якості прикладу, за 2021 рік силами оперативного та слідчого складу ДБР виявлено та припинено діяльність масштабної багаторічної контрабандної схеми ввезення в Україну морськими танкерами російського пального шляхом підробки документів стосовно країни походження товару [1]. Логічно припустити, що в наведеному прикладі викритого протиправного механізму приймали, як активну, так і пасивну участь представники багатьох правоохоронних та контролюючих органів. Вони роками «не звертали уваги» на те, що відбувалось у них «під носом», оскільки, всім «було зручно».

Таким чином, узгоджена робота слідчих та власних оперативних підрозділів дала змогу суттєво покращити стан досудового розслідування у кримінальних провадженнях і, в межах компетенції, підвищити рівень законності і правопорядку в суспільстві загалом.

Тому відправною точкою у повноцінному формуванні Державного бюро розслідувань, як окремого спеціального правоохоронного органу, який може виконувати свої завдання самостійно, незалежно та неупереджено слід вважати час початку виконання оперативними підрозділами своїх завдань.

Висновки. Підсумовуючи викладене, виходячи із аналізу мети та шляху утворення Державного бюро розслідувань, а також аспектів його запуску в роботу, можна зробити висновок, що тільки із появою в ДБР оперативних підрозділів, вдалось повною мірою: реалізувати вимоги Конституції України в частині позбавлення прокуратури функції досудового розслідування, налагодити роботу нового відповідного правоохоронного органу, спрямувати розвиток правоохоронної системи України по європейському курсу, використовуючи позитивний досвід міжнародної правозастосовної практики.

Література

1. Державне бюро розслідувань. Офіційний сайт: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/reports> (дата звернення: 31.03.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 30.03.2023).

3. Курганський О. В. Окремі питання історії створення Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: досвід становлення* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 червня 2019 р., Одеса, 2019. С. 209-210.

4. Маляренко В., Шаповалова О. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: переваги та недоліки. *Право України*. 2012. № 10. С. 9-10. URL: http://nsj.gov.ua/files/144593397410_2012_%D0%A2%D0%98%D0%9F%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%98%D0%AF.pdf (дата звернення: 24.03.2023)

5. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 28.03.2023).

6. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 30.03.2023).

7. Національне антикорупційне бюро України. Офіційний сайт: веб-сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/dyректор-nabu-kryminalni-provadhennya?page=192> (дата звернення: 29.03.2023).

8. Про Національне бюро розслідувань України: Указ Президента України від 24.04.1997 № 371/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/97#o2> (дата звернення: 31.03.2023).

9. Про Оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 30.03.2023).

*Запорожець А. М.,
аспірант 2 курсу
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

*Смоков С. М.,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ*